

Edyta Nowak-Żółty
Marek Walancik

Innowacyjna metoda nauczania pozaformalnego osób dorosłych

Erasmus+

Wiedza bez barier

Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB
Dąbrowa Górnicza 2018

Prace naukowe Akademii WSB

Egzemplarz bezpłatny

Niniejsza publikacja wykonana została w ramach projektu "Wiedza bez barier – innowacyjne metody nauczania osób dorosłych", zrealizowanego przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu ERASMUS+, Akcja 2: Partnerstwa strategiczne, nr projektu 2016-1-PL01-KA204-026669.

Partner wiodący:

Akademia WSB

Partner projektu:

Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (PZKO) w Republice Czeskiej
Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy (SNPL) w Republice Litewskiej
Stowarzyszenie „Rodacy” w Republice Łotewskiej

e-ISBN: 978-83-65621-55-9

Wydawca:

Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB
ul. Cieplaka 1c, 41- 300 Dąbrowa Górnicza, tel. (32) 262 28 05
e-mail: info@wsb.edu.pl, www.wsb.edu.pl

Projekt okładki: Magdalena Dziendziel

Copyright by Akademia WSB

Kopiowanie we fragmentach lub całości zabronione

Treść podręcznika odzwierciedla wyłącznie poglądy jego autorów. NA oraz KE nie będą odpowiedzialne za wykorzystanie tych informacji w jakikolwiek sposób.

Zdjęcie na okładce: @freepik

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Specyfika nauczania i uczenia się osób dorosłych	8
1.1. Edukacja osób dorosłych.....	8
1.2. Metody, formy, techniki kształcenia	9
1.3. Cele i korzyści uczenia się na odległość osób dorosłych	12
1.4. Bariery uczenia się dorosłych.....	12
1.5. Wyzwania dla uczących się na kursach zdalnych	13
2. Nauczyciel – przewodnik w kursach zdalnych	16
2.1. Umiejętności przewodnika w kursach zdalnych	16
2.2. Zadania nauczyciela w kursach online	17
2.3. Wskazówki dla edukatora.....	18
3. Metodyka edukacji dorosłych	19
3.1. Współpraca sieciowa – cechy charakterystyczne	19
3.2. Działanie międzyorganizacyjne - sieciowe jako metoda działania w kształceniu na odległość	21
Zakończenie	26
Bibliografia	28

Wprowadzenie

Dorosłość to etap życia człowieka, który zaczyna się tuż po zakończeniu procesu wzrastania i biologicznego dojrzewania, czyli około dwudziestego roku życia i trwa do późnej starości. Dzięki rozwojowi osobistemu, aktywności życiowej i społecznej człowiek dorosły ma możliwość transgresji, czyli przekraczania granic swoich możliwości. Jedną z najistotniejszych aktywności ludzi dorosłych jest zdecydowanie edukacja. Współcześnie dynamiczny rozwój technologiczny wymusił powstanie nowego społeczeństwa, zwanego społeczeństwem wiedzy. Wiedza stała się głównym czynnikiem kształtującym postęp społeczny i cywilizacyjny. Żyjemy w epoce cyfryzacji, w której szybkie uczenie się jest jednym z najważniejszych kompetencji. Dotyczy to całego społeczeństwa w tym osób dorosłych.

Zdaniem Beaty Boczukowej dorosłość definiujemy w trzech wymiarach „ jako stan społeczny człowieka, jako proces rozwoju psychicznego i jako proces społeczno-kulturowy”¹. Rozwój dorosłego człowieka nie kończy się wraz z jego dorastaniem. Człowiek ma prawo do kształcenia ustawicznego w każdym okresie życia a obowiązkiem władz państwowych jest zapewnić dostępność różnych form tego kształcenia. Jakub Jerzy Czarkowski wskazuje na trzy systemy uczenia się ludzi dorosłych: „ Kształcenie formalne odnosi się do zinstytucjonalizowanych form, jak szkoły i uczelnie. Nauczanie i uczenie się odbywa się zgodnie ze standardami, opartymi na stałych, pod względem czasu i treści nauki, formach, takich jak : klasy, stopnie, programy lub podręczniki”². Poza ustalonym systemem kształcenia mamy do czynienia z kształceniem nieformalnym jako „ działalnością podejmowaną samodzielnie, umożliwiającą określonej grupie uczestników osiągnięcie założonych celów edukacyjnych i zaspokojenie potrzeb w tym zakresie (...) przyjmuje postać warsztatów, treningów, kursów”³. Trzecią formą kształcenia, zdaniem Czarkowskiego, jest kształcenie poza formalne, do którego autor zalicza uczenie się niezorganizowane a nawet incydentalne. „Tą drogą osoba ucząca się nabywa wiedzę oraz umiejętności, kształtuje swoje postawy, utrwala wartości, korzystając z codziennego doświadczenia oraz wychowawczego wpływu swojego środowiska”⁴. Ten proces odbywa się przez całe, dorosłe życie człowieka.

Kształcenie człowieka dorosłego opiera się na założeniach Wincentego Okonia i jego teorii kształcenia wielostronnego. „Przedmiotem teorii kształcenia wielostronnego jest złożony

¹ B. Boczukowa, Jak kształcić dorosłych, refleksje andragoga, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 17.

² J.J.Czarkowski, E-Learning dla dorosłych, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012, s. 34.

³ Tamże, s. 35.

⁴ Tamże, s. 35.

proces rozwoju człowieka, dokonujący się pod wpływem kształcenia, i to nie tylko szkolnego nauczania i uczenia się”⁵. Mówiąc o rozwoju człowieka autor ma na myśli zarówno fazy rozwojowe, w których wykształcają się poszczególne cechy, jak i proces przemian osobowości człowieka, postęp w jego rozwoju. Teoria ta, zdaniem Władysława Zaczyńskiego stała się nowym paradygmatem współczesnej dydaktyki. „Wielostronność kształcenia nie jest tylko trafnym postulatem metodycznym, ale i poznawczo płodną teorią. Właśnie w jej ramach możliwe było przedmiotowe i podmiotowe ujęcie celu kształcenia przy jednoczesnym sformułowaniu takich kanonów, których respektowanie daje obiektywną szansę optymalnej realizacji tego, co należy do poznania, i tego, co należy do rozwoju osobowości jednostki”⁶. Twórca teorii wielostronnego kształcenia, podaje trzy funkcje osobowości ludzkiej, do tych zalicza się: „poznawanie świata i siebie, przeżywanie świata i nagromadzonych w nim wartości oraz zmienianie świata, te funkcje zaś łączą się z podstawowymi rodzajami działalności ludzkiej: aktywność intelektualną, emocjonalną, dotyczącą stosunku człowieka do wartości, i wreszcie aktywność praktyczną, która polega na jego osobistym udziale w przekształcaniu rzeczywistości, głównie w procesie pracy wytwarzającej nowe wartości”⁷. Wspomniane aktywności mogą zostać uruchomione w dwóch uzupełniających się kierunkach: asymilacji wiedzy, czyli uczenia się gotowych informacji oraz w poznawaniu, przeżywaniu i tworzeniu wartości poznawczych. Aktywność praktyczna zaś polega na działaniu i zmienianiu świata, do tego potrzebna jest wiedza o otaczającej rzeczywistości oraz wiedza użyteczna o rozwiązywaniu problemów. Najważniejszą, zdaniem Okonia, zdolnością człowieka jest jego zdolność do uczenia się. Uczenie się nazywa autor „działalnością człowieka”, która jest związana z poznawaniem, doświadczaniem i ćwiczeniami. Aktywności te doprowadzają do zmiany zachowań człowieka. Każda ludzka aktywność ma w sobie pierwiastek uczenia się. Umysł jest najważniejszą częścią człowieka: „jego funkcją jest kierowanie własną działalnością praktyczną i poznawczą oraz koordynowanie tej działalności. Takie pojmowanie umysłu wskazuje na integralny związek działania z poznaniem, a ponieważ poznanie i działanie apelują do wszystkich sfer osobowości ludzkiej, można wyprowadzić wniosek, iż prawidłowe wychowanie umysłowe przyczynia się do rozwijania zdolności i potęguje rozwój

⁵ W. Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2003, s. 191.

⁶ W. Zaczyński, Teoria wielostronnego kształcenia jako paradygmat współczesnej dydaktyki, *Kwartalnik Pedagogiczny* 2(1984), s. 22.

⁷ W. Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, ... dz. cyt., s. 196.

wychowanka”⁸. Wincenty Okoń wskazuje na podmiotowe traktowanie uczącego się i mocno podkreśla zaangażowanie emocjonalne w procesie uczenia się.

Osoba dojrzała, która ukończyła formalną edukację najczęściej sama wybiera formy i metody swojego kształcenia, mamy więc tutaj do czynienia z samokształceniem. Rola samokształcenia wzrasta po okresie dzieciństwa, człowiek staje się odpowiedzialny za własne życie i rozwój. Marlena Plebańska zaznacza, że „analfabetami 21 wieku nie będą ci, którzy nie umieją pisać ani czytać, lecz ci, którzy nie potrafią uczyć się, oduczać i uczyć ponownie. Uczenie się jest bowiem jednym z najważniejszych czynników decydujących o naszym sukcesie lub porażce zarówno teraz, jak i w przyszłości”⁹. Zainteresowanie edukacją dorosłych, w tym edukacją zdalną stale rośnie, choć system nie dostarcza dostatecznych rozwiązań, nadal brakuje ustawy o kształceniu ustawicznym dorosłych. Osoby dorosłe, które chcą się rozwijać i doksztalać poszukują zatem wiedzy w Internecie, choć często czują się jak cyfrowi imigranci ponieważ „ich mózgi zostały ukształtowane w czasach, kiedy społeczne interakcje twarzą w twarz były normą, a teraz czują się zagubieni w nowym, cyfrowym świecie”¹⁰. Bez Internetu jednak nowe technologie teleinformatyczne nigdy by się nie upowszechniły. Nieustanny rozkwit w tych obszarach powoduje rozwój w strukturach gospodarczo-społecznych a także w edukacji. Dlatego Internet i związane z nim aktywności w obszarze samokształcenia mają ogromną rolę dla sukcesu jednostek i całych społeczeństw. Kształcenie powszechne staje się kształceniem bez granic a możliwości uczenia są dostępne dla każdego i w każdym wieku.

Oddajemy Państwu opracowanie, które może stanowić inspirujący materiał pogładowy dla osób zarządzających platformami e-learningowymi w systemie kształcenia poza formalnego osób dorosłych ale mogą być pomocne w procesie projektowania zajęć i tworzenia kursów.

⁸ W. Okoń, Treść, proces, metody wychowania, [w:] Pedagogika, (red.)B. Suchodolski, PWN, Warszawa, 1985, s. 270.

⁹ M. Plebańska, E-learning. Tajniki edukacji na odległość, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 191.

¹⁰ J. Paluchowski (red), Internet a psychologia, PWN, Warszawa 2009, s. 12.

1. Specyfika nauczania i uczenia się osób dorosłych

1.1. Edukacja osób dorosłych

Jednym z głównych założeń uczenia się i nauczania dorosłych powinno być integracja wewnątrzpokoleniowa i międzypokoleniowa a także aktywizowanie indywidualne człowieka poprzez wzmacnianie jego świadomości. Uczenie się jest podstawowym pojęciem w naukach pedagogicznych.

„Poprzez uczenie się rozumiemy proces prowadzący do zmian w szeroko rozumianym zachowaniu się osobnika, które nie zależą wyłącznie od funkcji jego receptorów i efektorów, zachodzą na podłożu indywidualnego doświadczenia i, jeżeli nie odznaczają się trwałością, to polegają na wystąpieniu elementów nowych w porównaniu z poprzedzającym je zachowaniem”¹¹. Człowiek, jak głosi popularny slogan, uczy się przez całe życie, jednak, zdaniem pedagogów i psychologów jego możliwości intelektualne zmieniają się z biegiem lat. Ziemowit Włodarski przytacza średnie wyniki różnych badań nad zdolnościami uczenia się, z których wynika, że wzrost zdolności uczenia się następuje do dwudziestu kilku lat życia, po czym powoli obniża się. W późnej dorosłości (od ok 45 roku życia) zdolność uczenia obniża się bardziej gwałtownie „zmniejsza się plastyczność, czyli umiejętność łatwego dostosowywania się do nowych sytuacji”¹² a także poziom motywacji do zdobywania nowych informacji. Badacze są jednak zgodni co do tego, że rezultaty uczenia się człowieka zależą w głównym stopniu od jego cech indywidualnych. Tempo nauki jest dostosowane do tempa otaczających nas zmian.

Temat uczenia się jest najczęściej powiązany z tematem pamięci. Najprościej rozumienie uczenia się to nabywanie, zaś pamięci to przechowywanie treści. Styl uczenia się, zdolności poznawcze, inteligencja, nastawienie i zaangażowanie w proces uczenia się to tylko niektóre czynniki wpływające bezpośrednio na przebieg i rezultaty uczenia się człowieka. Zdaniem Łukasza Tomczyka ogólny iloraz inteligencji człowieka ulega obniżeniu około 60 roku życia „następuje spadek zdolności takich jak: myślenie indukcyjne, wyobraźnia przestrzenna, koordynacja wzrokowo-ruchowa (...) badania realizowane testami neuropsychologicznymi wskazują na fakt, że zdolności antycypacyjne, planowanie, myślenie abstrakcyjne, tworzenie syntez oraz dostosowanie sposobu postępowania do kontekstu sytuacyjnego obniża się szczególnie po 65 roku życia”¹³. Współcześni psychologowie

¹¹ Z. Włodarski, Psychologia uczenia się, PWN, Warszawa 1998, s. 32.

¹² Tamże, s. 197-199.

¹³ Ł. Tomczyk, Edukacja osób starszych, DIFIN, Warszawa 2015, s. 38-39.

podkreślają jednocześnie konieczność i sens rozwoju człowieka, korzystanie z jawnych i ukrytych rezerw powołując się na badania efektów treningów pamięci, które obejmowały osoby po 60 roku życia¹⁴. Zdaniem teoretyków uczenie się generuje nowe połączenia między synapsami mózgu niezależnie od wieku choć wcześniej sądzono, że to zjawisko występuje tylko u osób młodych. Ćwiczenia rozwijające sprawność intelektualną doskonali umiejętności motoryczne, percepcyjne a także zapamiętywanie osób starszych. Należy także pamiętać, że tempo i poziom rzeczywistego starzenia się człowieka zależy od indywidualnych cech biologicznych, stylu jego życia, doświadczeń a nawet kultury, w której funkcjonował całe życie.

Edukacja osób dorosłych ma swoją specyfikę, jest oparta na bogatych doświadczeniach, wiedzy i przekonaniach. Osobom dorosłym często trudno jest uczyć się nowych treści gdyż nieustannie konfrontują je z uznanym przez siebie porządkiem świata i nawykami myślenia. Współcześnie uczenie się jest definiowane bardzo szeroko, jako całość zdobywania informacji. Nasz poziom wiedzy może zwiększyć wszystko to, czego słuchamy, co oglądamy, co czytamy. Każda osoba dorosła najczęściej dopasowuje uczenie się do potrzeb indywidualnych i potrzeb chwili.

1.2. Metody, formy, techniki kształcenia

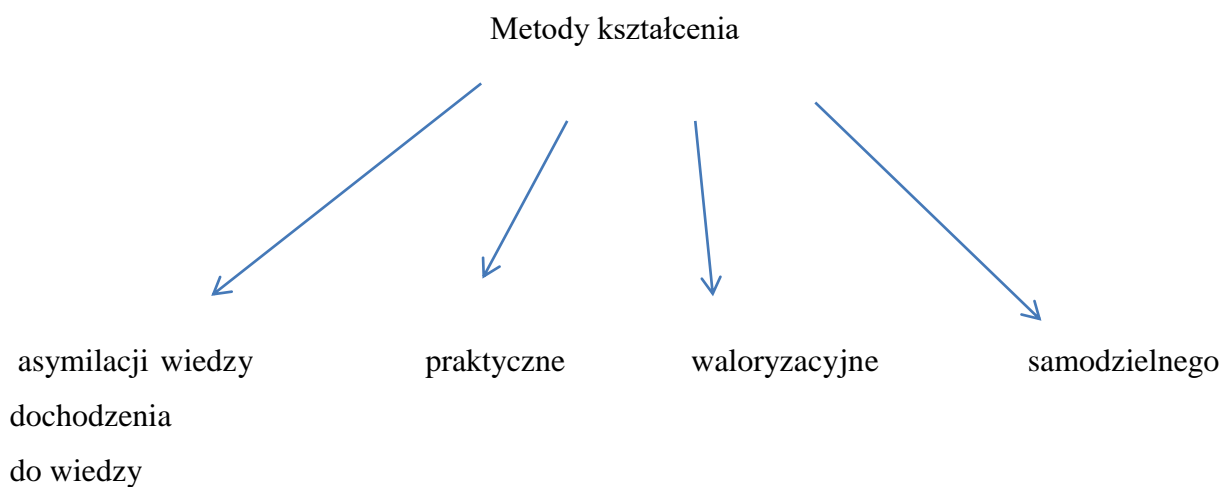
Nauczanie kogoś, w znaczeniu tradycyjnym to „planowa i systematyczna praca nauczyciela z uczniem, mająca na celu przekazanie mu danych, informacji i wiedzy oraz ukształtowanie stosownych kompetencji poznawczych objętych określonym programem nauczania [...] stwarzanie uczniom okazji do uczenia się”¹⁵. Metody kształcenia mają w pedagogice swoją historię. Zarówno przed wiekami, jak i współcześnie nauczyciele poszukiwali sposobów pracy z uczniem, które umożliwią sprawne jego opanowanie wiedzy, zdobycie kompetencji i umiejętności. Metody słowne stanowią najstarszą grupę, a rozumiane są jako przekaz wiadomości za pomocą słowa mówionego, pisanego, w późniejszym czasie drukowanego, a obecnie wyświetlanego na ekranie komputera lub innych multimediiów. Przez metodę należy rozumieć świadomie i konsekwentnie stosowany sposób postępowania dla osiągnięcia określonego celu, zespół celowych czynności i środków lub sposób naukowego

¹⁴ Takie badania opisuje min. prof. Maria Straś-Romanowska z Instytutu Psychologii Wydziału Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

¹⁵ T. Hejnica – Bezwińska, Pedagogika ogólna, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s.490.

badania rzeczy, zjawisk lub reguł stosowanych przy badaniu rzeczywistości. Wincenty Okoń pisząc o metodach kształcenia, używa pojęcia metody nauczania-uczenia się. Takie podejście Kazimierz Żegnałek uważa za właściwe, ponieważ w ten sposób Okoń wyraźnie wiąże proces nauczania z procesem uczenia się, brak takiego powiązania Żegnałek nazywa nieracjonalnym i pozbawionym sensu. Wśród różnych, znanych nam metod kształcenia, Wincenty Okoń wskazuje na cztery grupy, w każdej z tych grup przeważa jedna aktywność nad innymi, co zdaniem autora, narzuca fakt, że podział ten nie ma charakteru rozłącznego.

Rysunek 1. Podział metod kształcenia

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie W. Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 2003.

Metody asymilacji wiedzy, zwane metodami podającymi, to grupa metod odwołująca się do werbalnego nauczania. Metody te, oprócz zastosowania w szkole, są także używane w środkach masowego przekazu. Współczesne środki masowego przekazu sprzyjają łatwości w zdobywaniu wiedzy, jaką dysponuje społeczność w sieci internetowej. Bogactwo informacji można znaleźć w różnych źródłach drukowanych czy poprzez obraz. W przypadku nauczania na kursach stacjonarnych, metody podające ułatwiają dostęp do wiedzy nauczyciela. Do grupy metod podających należą: pogadanka, dyskusja, wykład, praca z książką oraz uczenie się programowane.

Metody oraz formy kształcenia osób dorosłych w obszarze nowych mediów opierają się na części teoretycznej i praktycznej. Część teoretyczna, np. w formie wykładu, który wprowadza

w nową treść, powinna być przejrzysta i uporządkowana treściowo, zaleca się język prosty z zastosowaniem powiązań treściowych i obrazowania wiedzy. Całość nie powinna trwać więcej niż 20 minut. Część teoretyczna powinna zawierać różnorakie urozmaicenia np. zdjęcia, filmiki, wykresy, diagramy, animacje. Dodatkowo przekaz mogą wzmacniać anegdoty, czy zabawne porównania. Bardzo cenną jest możliwość zadawania pytań w trakcie wykładu w celu sędowania poziomu zrozumienia treści. Każdy edukator tworzący kurs na platformie powinien zastanowić się nad trzema podstawowymi aspektami:

- Jak najciekawiej podać treści teoretyczne?
- Jakie aktywności zaplanować w kursie?
- W jaki sposób zbudować zespół uczących się i udroźnić komunikację między nimi?

Interaktywność kursów znacznie wzmacnia motywację i efektywność uczących się. Wszelkie dyskusje w temacie pomagają opanować nowe treści. Do metod wspomagających proces kształcenia zaliczamy więc moderowanie dyskusją, mediowanie między uczestnikami dyskusji oraz negocjacje. Videokonferencje stosowane czasami podczas kursów online umożliwiają także obserwację uczestnika. W dyskusji realizowanej np. za pomocą forum nauczyciel ma do spełnienia ważne role, przede wszystkim analizuje odpowiedzi, syntetyzuje wiedzę, pomaga rozwinąć tematy a nawet zasygnalizować swoje zainteresowanie problemami uczących się. Te aktywności mają inny charakter aniżeli występuje to w synchronicznym typie nauczania, w pewnym sensie aktywność i zdolności myślenia kreatywnego nauczyciela muszą być większe. Dyskusja w małych grupach w ramach kursu a także wykonywanie określonych zadań w zespołach roboczych to jedne z najczęstszych form, które są stosowane w kształceniu na odległość. Uczestnicy pracują indywidualnie lub uczestniczą w debatach, tworzeniu prezentacji, projektu dydaktycznego, przy którym wzajemnie sobie pomagają.

Swoistą trudność w prowadzeniu kursów online może stanowić ewaluacja pracy danego uczestnika. Dość często w trakcie kursów online mamy do czynienia ze wzajemną ewaluacją, kiedy uczestnicy bądź grupy oceniają siebie nawzajem i udzielają informacji zwrotnej. Nauczyciel ocenia także projekty grupowe, gdzie trudność stanowi określenie aktywności poszczególnych członków grupy. Ocenie podlegają także aktywności studenta, ilość i jakość wypowiedzi na forum dyskusyjnym czy wkład związany urozmaiceniem kursu w postaci dodatkowych materiałów, linków, które zamieszcza uczestnik kursu.

1.3. Cele i korzyści uczenia się na odległość osób dorosłych

Metody kształcenia w kursach zdalnych powinny być skorelowane z celami i treściami kształcenia. Formułowanie celów kształcenia jest podstawowym zadaniem dydaktycznym edukatora. Jasno sformułowane cele sprzyjają motywacji i zaangażowaniu w proces uczenia się. Współcześni użytkownicy Internetu dzielą się na osoby aktywne jako oglądający, czytający, komentujący a także produkujący treści. Poziom cyfrowych kompetencji zależy zdecydowanie od rodzaju aktywności. Osoby dojrzałe tym szybciej znajdą motywację do uczenia się nowych technologii im wyraźniej zobaczą sens wykorzystania jej w rozwiązywaniu wyzwań życia prywatnego. Dla wielu osób po 50 roku życia przystosowanie się do cyfrowego świata jest problemem bo wymaga wyzbycia się starych sposobów myślenia i postępowania. Zdecydowaną satysfakcją jest osiągnięcie możliwości funkcjonowania w świecie wirtualnym, w przestrzeni zarezerwowanej dla generacji młodszej. Taka niezależność wzmacnia samoocenę, wiarę we własne możliwości a także sprzyja życiowej operatywności i zaradności. Uczestniczenie w kursach zdalnych przez osoby dorosłe może przynieść następujące korzyści:

- Rozwój kompetencji związanych z obsługą nowych mediów w tym opanowanie elementarnego słownictwa informatycznego (przełamywanie lęków i barier w tym obszarze).
- Wytworzenie nawyku samokształcenia w tym rozwój myślenia krytycznego i twórczego związanego z umiejętnością wyszukiwania i selekcjonowania treści (wyrównywanie szans edukacyjnych).
- Możliwość poszerzenia wiedzy i zainteresowań bez wychodzenia z domu i niemal niezależnie od stopnia sprawności fizycznej (rozbudzanie ciekawości poznawczej).
- Rozwój w obszarze komunikacji z innymi użytkownikami sieci (obsługiwanie poczty elektronicznej, obsługiwanie portali społecznościowych, korzystanie z programów do komunikacji zdalnej typu SKYPE).

1.4. Bariery uczenia się dorosłych

Człowiek został wdrożony w społeczeństwo techniczne niejako mimowolnie. Systemy informatyczne zaczynają decydować o codziennym funkcjonowaniu, komforcie, bezpieczeństwie. Tymczasem starsze pokolenie w porównaniu z młodszym słabo ufa nowym mediom, prawdopodobnie wynika to z nieznaności owych technologii, braku zrozumienia języka jakim posługuje się wirtualny świat. Starsze osoby wolą kontakt z nauczycielem indywidualny, twarzą w twarz i mają znacznie większy opór przed publicznym

komentowaniem kwestii w porównaniu z osobami młodymi. Podstawowe błędy w kursach e-learningowych, które wskazują teoretycy zdalnego uczenia to :

- brak wyraźnego celu ogólnego kursu i celów szczegółowych a przez to niezrozumiała struktura kursu,
- brak komentarzy, odniesień i interakcji w merytorycznej warstwie kursu,
- zbyt obszerna część teoretyczna,
- dostarczenie tekstów np. w formie Pdf lub Power point jako jedynej formy przekazu,
- technicznie oraz merytorycznie słaba jakość materiałów umieszczanych na kursie,
- niska ranga wiedzy i umiejętności prezentowanych w kursie w kontekście codziennych potrzeb uczestnika,
- brak wyraźnego podziału przekazu ze względu na jego specyfikę,
- brak dbałości o schludność wizualną i przejrzystość kursu,
- brak stałego dostępu do sieci lub słaba jej przepustowość i awaryjność,
- koszty związane z zakupem odpowiedniego sprzętu, oprogramowania i dostępu do kursu.

1.5. Wyzwania dla uczących się na kursach zdalnych

Wyzwania natury psychologicznej dla uczestników kursu stanowią często barierę trudną do przejścia. Dorosłe osoby uczące się mają różne doświadczenia ze szkolnych lat w młodości, różny poziom wiary i zaufania swoim możliwościom. To osoby, które w dawnym życiu zawodowym odniosły często sukces i dla innych były źródłem mądrości, mentorem i przewodnikiem. Współcześnie jeżeli otwierają się na poznanie świata multimedialnego muszą zgodzić się na uczestniczenie w mentoringu odwróconym, to znaczy na sytuacje, kiedy będą uczeni przez osoby często sporo młodsze, nawet swoje wnuki. Taka sytuacja jest trudna, bywa że budzi ogromny lęk przed oceną społeczną i konfrontacją z samym sobą, bo oto okazuje się, że życie i rozwój może trwać dalej, jeśli zaczniemy pewnych rzeczy uczyć się niemal od początku.

Blokadę czy lęk przed oceną społeczną może także wzmacniać konfrontowanie „starej” wiedzy z „nową”. Oprócz uczenia się wielu nowych rozwiązań technicznych uczestnik kursu zapoznaje się z nowymi trendami w kształtowaniu postaw i zachowań wśród uczestników kursów. Przekonania o sobie i świecie zostają zderzone ze środowiskiem często wielu kultur, obyczajów i języków. Może okazać się, że na jednej platformie spotykają się

obywatele całego świata. Taki bezpośredni kontakt z innymi kulturami był niegdyś dość rzadki a przede wszystkim nie dostępny dla każdego w każdej chwili.

Kolejną barierą natury psychologicznej może stanowić niechęć do nowej formy kształcenia. Jeśli ktoś studiował w latach 70,80, a nawet 90 to pamięta jakim szacunkiem darzono literaturę i źródła naukowe, które nie były dobrem powszechnym a zdobycie literatury zagranicznej było prawdziwym wyzwaniem. Dzisiaj młodzi ludzie mogą korzystać z bibliotek niemal całego świata, księgarnie są pełne literatury zagranicznej. Są zatem osoby, które cenią dotyk i zapach książki, twierdzą, że nie potrafią czytać z czytników elektronicznych, nie mogą skupić wzroku i uwagi, tęsknią za książką. Niechęć do korzystania z ekranów tabletów czy komputerów stacjonarnych może być potęgowana słabnącym wzrokiem czy wolniejszą koordynacją wzrokowo ruchową, konieczną do operowania myszką na przykład przy zmianie stron. Na czytanie i przyswajanie treści może mieć wpływ pora dnia, a nawet roku, ciemność za oknem powoduje bowiem wzmocnienie odczucia świecenia niebieskich ekranów, co może prowadzić do bólu głowy czy bezsenności.

Uczenie się zdalne to uczenie głównie w samotności, najczęściej w domu, gdzie uczący się jest odseparowany od fizycznej obecności innych choć nie pozbawiony kontaktu z grupą za pomocą Internetu. Brak obecności nauczyciela, kontaktu z nim twarzą w twarz, może stanowić mentalną przeszkodę dla pokolenia, które zawsze uczyło się w kontakcie z prowadzącym i grupą. Nauczanie zdalne w pewnym sensie ogranicza tradycyjne więzi społeczne, bywa że nie wiemy jak wyglądają inni uczestnicy kursu, nigdy także nie podamy im ręki na przywitaniu i nie spojrzymy w oczy. Taka sytuacja może prowadzić do poczucia samotności w Sieci. To paradoks, z jednej strony mamy kontakt z całym niemal światem, z drugiej możemy czuć się samotni.

Uczenie się zdalne, bez fizycznego nadzoru nauczyciela a także nieograniczony dostęp do platformy e-learningowej (czynnej najczęściej całą dobę siedem dni w tygodniu), może słabo wspierać dyscyplinę uczącego się i odpowiedzialność za proces przyrostu wiedzy. Doświadczenia nadzoru szkolnego, kontroli pracy i systemu oceniania nie sprzyjały ukształtowaniu się w nas nawyku samodyscypliny. Kursy zdalne dają złudzenie braku kontroli i nadzoru dlatego edukatorzy często wymuszają wykonanie podczas kursu jakiegoś zadania czy wzięcie udziału w aktywności, którą często ograniczają czasowo by dyscyplinować uczestników. Poziom zdobytej wiedzy bezpośrednio koreluje jednak z poczuciem odpowiedzialności uczącego się i zaufania edukatora względem grupy. Praca na kursach zdalnych powinna więc niejako wymusić na uczestnikach organizację ich czasu wolnego i swoich obowiązków tak, by wygospodarować czas potrzebny na aktywność na kursie.

Sporym wyzwaniem dla uczących się w domu, z własnego komputera, jest także motywacja do nauki, czyli umiejętność angażowania się w aktywne korzystanie z kursu. Pomocni w tym mogą być inni kursanci, prowadzący, a także zadania i aktywności przygotowane przez prowadzącego. W takiej sytuacji przydaje się umiejętność aktywnej współpracy w wirtualnej grupie, zabieranie głosu w dyskusjach, inicjowanie nowych wątków, komentowanie wypowiedzi innych.

2. Nauczyciel – przewodnik w kursach zdalnych

2.1. Umiejętności przewodnika w kursach zdalnych

Współczesne zmiany społeczno – ekonomiczno - kulturowe wymuszają także zmianę w postrzeganiu i funkcjonowaniu nauczyciela. W świecie tak łatwo dostępnych informacji, nauczyciel coraz częściej nazywany jest przewodnikiem, partnerem, coachem, tutorem. Taki edukator powinien posiadać wybrane umiejętności w zakresie kompetencji psychologicznych i pedagogicznych:

- tworzenie zespołu i określonych w nim więzi,
- promowanie określonych wartości w zespole,
- umiejętność słuchania i koncentrowania się na człowieku,
- umiejętność przekazywania wiedzy i doświadczeń,
- umiejętność zadawania odpowiednich pytań, poprzez które uczestnik znajduje rozwiązania i wzrasta w rozwoju,
- umiejętność negocjowania i mediowania w sytuacjach problemowych,
- angażowanie w pracę intelektualną i osiągnięcie założonych celów,
- pokora i cierpliwość wobec ludzkich błędów i spadków nastroju,
- pro aktywna postawa w obliczu różnych wyzwań w procesie uczenia,
- zrównoważenie emocjonalne a poprzez to radzenie sobie ze stresem,
- wiedza o funkcjonowaniu i uczeniu się osób w różnym wieku,
- widoczna pasja i przekonanie do swojej pracy,

Jak pisze Zbigniew Meger tradycyjny transfer wiedzy o charakterze jednokierunkowym, od nauczyciela do ucznia przeobraził się w model interaktywny aktywizujący nauczyciela i uczniów jako grupę ludzi uczących się. „Socjalny model edukacji, w którym komunikacja służąca wymianie wiedzy zachodzi we wszystkich kierunkach pomiędzy nauczycielem i uczniami oraz pomiędzy osobami uczącymi się w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (...) uwzględniający czynnik technologiczny, w którym interakcje zostają wzbogacone (a czasami zastąpione) komunikacją zapośredniczoną z wykorzystaniem nowych technologii”¹⁶.

¹⁶ Z. Meger, Zmieniająca się rola nauczyciela w warunkach przeobrażeń technologicznych [w:], G. Durka, E. Murawska (red.), Być nauczycielem – opiekunem – wychowawcą. Między teorią a praktyką. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 165-168.

Podstawowymi kompetencjami technicznymi nauczyciela na kursach zdalnych jest:

- znajomość obsługi Internetu a w tym zasad i narzędzi tworzenia kursów zdalnych,
- znajomość narzędzi wsparcia procesu nauki wbudowanych w platformę e-learningową,
- umiejętność korzystania z dostępnych komunikatorów elektronicznych,
- umiejętność korzystania z portali społecznościowych.

2.2. Zadania nauczyciela w kursach online

W edukacji zdalnej rola nauczyciela nadal jest kluczowa, jest on bowiem organizatorem i moderatorem procesu nauki. Celem każdego kursu jest nauka efektywna, prowadząca do nabycia określonych kompetencji i umiejętności. Kursy online realizowane za pomocą Internetu są jednak nowym narzędziem świata edukacji i wymagają nowych doświadczeń pedagogicznych nauczycieli. Przenoszenie wiedzy o dydaktyce w klasie szkolnej przy tradycyjnej tablicy na kurs online nie jest dobre. Prowadzenie takich kursów wymaga zatem ciągłego aktualizowania szybko zmieniającej się wiedzy i samokształcenia. Do zadań prowadzącego kursy zdecydowanie należą:

- wprowadzenie i nawiązanie kontaktu z uczestnikami kursu,
- przedstawienie siebie oraz zainteresowanie celami i wartościami kursu,
- zbudowanie poczucia bezpieczeństwa uczestnika w grupie uczących się,
- przedstawienie planu kursu, organizacji pracy, wymagań, sposobów ewaluacji,
- moderowanie kursu, odpowiadania na pytania, monitorowanie aktywności,
- podsumowanie kursu, udzielenie wskazówek do dalszego rozwoju.

Nauczyciel prowadząc kurs na platformie e-learningowej ma za zadanie również wspierać uczestnika w rozwiązywaniu jego problemów technicznych. Jeśli te problemy są dość zaawansowane pod względem technicznym, wówczas nauczyciel szuka pomocy u administratora platformy lub informatyka.

Planując kurs nauczyciel powinien z jednej strony myśleć kreatywnie by zaskoczyć pokolenie kolorowej telewizji i reklam, a z drugiej strony dbać by kursy były opracowane stosownie do wiedzy i umiejętności uczestników. Jak wiadomo w kursach zdalnych nie ma fizycznego kontaktu z nauczycielem, ta sytuacja naturalnie wymusza konieczność wykreowania takich sposobów komunikacji by motywacja i zaangażowanie uczestników kursu

nie malało. Uczestnictwo w kursie online wymaga od uczestnika postawy proaktywnej czyli świadomości odpowiedzialności za wyniki kształcenia. W końcu bowiem to uczeń sam decyduje kiedy zasiądzie do kursu, na ile zaangażuje się w analizę materiałów i aktywności dla niego przygotowanych. Jeśli nie ma obecności fizycznej z prowadzącym to zanika poczucie kontroli. Nauczyciel staje się wspierającym przewodnikiem a nie kontrolerem postępów. Naczelnym celem, który powinien nadal przyświecać nauczycielowi pozostaje organizowanie wszelkich działań by wzmocnić potencjał uczestnika kursu.

2.3. Wskazówki dla edukatora

Osoby dojrzałe to osoby o różnym wieku, zatem projektując kurs warto wziąć pod uwagę nie tyle wiek uczestnika co jego doświadczenie w obsłudze narzędzi informatycznych. Tworząc kurs warto pamiętać o kilku kwestiach:

- Nowe kompetencje informatyczne potrzebne do uczestniczenia w kursie powinny być stopniowo przyswajane przez uczestników, bardzo dokładnie wytłumaczone i przetłumaczone z języka informatyki na język użytkowy. Nauczyciel powinien pamiętać o zróżnicowanym tempie przyswajania takich informacji w zależności od wieku i doświadczeń.
- Projektujący kurs powinien wziąć pod uwagę schorzenia charakterystyczne dla osób starszych, a poprzez to takie problemy jak słaby słuch, wzrok, koordynacja wzrokowo-ruchowa, ograniczenie fizyczno-ruchowe, obniżenie potencjału pamięci mechanicznej a przy tym stres i lęk związany z nawarstwieniem się nowych treści i mniej lub bardziej zrozumiałych narzędzi informatycznych.
- Komunikacja podczas procesu kształcenia powinna opierać się na dostatecznie prostym i zrozumiałym języku, na otwartości na wszelkie pytania i wątpliwości, a przy tym dużej cierpliwości prowadzącego.
- Dobrze by treści prezentowane w kursie były w pewnym sensie użytkowe, to znaczy bliskie codziennej aktywności uczestników kursu, rozwijały ich zainteresowania i miały dopasowany poziom merytoryczny do możliwości i potrzeb uczestników.
- Osoby dojrzałe uczestnicząc w kursie online będą oczekiwały pracy wolnej od napięć, troski, otwartości na pomoc a nawet nieformalnych ale pełnych szacunku stosunków.

3. Metodyka edukacji dorosłych

3.1. Współpraca sieciowa – cechy charakterystyczne

Edukacja współczesna przechodzi, stoi przed wielką transformacją. Zasadnicza zmiana we współczesnej edukacji to przejście od dawnego modelu szkoły, która była instytucją nauczającą (a także certyfikującą) do modelu szkoły, która jest miejscem samodzielnego uczenia się. W tym modelu uczeń staje się odkrywcą i architektem własnej wiedzy, co wymaga przygotowania uczących się osób do procesu samokształcenia. Jest to odwrócenie sytuacji występującej w szkole tradycyjnej, która przemieniała ucznia z aktywnego odkrywcy w biernego wykonawcę poleceń¹⁷.

Możemy zadać sobie pytania co charakteryzuje metodykę współczesnej edukacji tej formalnej i poza formalnej? co charakteryzuje metodykę edukacji dorosłych? Zapewne definicja iż „intencjonalne i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający osiąganie celów, będziemy nazywać metodą nauczania”¹⁸ jest pewnym uniwersum na współczesne metody edukacji. Można postawić tezę iż definicję tę wypełnia współpraca międzyorganizacyjna/sieciowa, która zrodziła się jako swoisty fenomen współczesnej edukacji. Współpraca sieciowa to terminologia zaczerpnięta z nauk o zarządzaniu, ale również terminologia jak i działanie charakterystyczne dla nauk technicznych. W naukach o zarządzaniu współpracy sieciowej przypisuje się działania ułatwiające dostęp do ludzi utalentowanych, kreatywnych, którzy chętnie angażują się w rozwiązywanie trudnych problemów i stawianych przed nimi wyzwań¹⁹. Współpraca w logistyce w sieciach dostaw jest długookresowym związkiem między co najmniej dwoma ogniwami, opartymi na wzajemnym zaufaniu i otwartej wymianie informacji, co oznacza dzielenie się zarówno korzyściami, jak i ryzykiem²⁰. Jakie są zatem cechy charakterystyczne tego współczesnego fenomenu współpracy sieciowej? Do cech charakterystycznych można zaliczyć:

- budowanie partnerstwa,
- współdzielenie się umiejętnościami, technologią i infrastrukturą,
- wspólne korzyści,

¹⁷J. Morbitzer, M. Walancik, E-podręcznik. Vademecum dla odbiorców kursów e learningowych, Wydawnictwo Naukowe, Akademii WSB, Dąbrowa Górnicza 2018, s.14.

¹⁸ F. Bereżnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2004, s. 255.

¹⁹R. Nowacki, M. Adamska, (red.), *Podejście innowacyjne w zarządzaniu przedsiębiorstwem.*, Difin, Warszawa 2010, s. 62.

²⁰ M. Ciesielski, (red.), *Logistyka w biznesie*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 163-164.

- większa skuteczność działania,
- wykorzystywanie umiejętności w sposób bardziej efektywny niż w działaniu jednostkowym,
- dostęp parterów do takiej samej puli zasobów merytorycznych, kadrowych, technicznych, finansowych,
- innowacyjność w podejściu do problemów i wyzwań,;
- równomierny podział zadań,
- ograniczenie ryzyka,
- szybki przepływ informacji.

Współpraca międzyorganizacyjna/sieciowa to nie tylko budowanie partnerstwa między przedsiębiorstwami, organizacjami i instytucjami skupionymi na określonym terenie i w powiązanych sektorach gospodarki, to również działanie w wirtualnej rzeczywistości przy wykorzystaniu narzędzi informatycznych. Współpraca sieciowa w Internecie to działanie, ale i tworzenie treści i korzystanie z nich jednocześnie przez wielu użytkowników Internetu. Szczególnym przypadkiem współpracy sieciowej jest realizacja edukacji na odległość. Wymienione cechy charakterystyczne dla współpracy sieciowej przedsiębiorstwa, organizacji w pełni przeniesiono i wykorzystano w działaniu w realizacji edukacji na odległości innowacyjnymi metodami ukierunkowanymi na konkretną grupę docelową jak byli Polacy mieszkający poza granicami kraju w ramach projektu „Wiedza bez barier – innowacyjne metody nauczania osób dorosłych”, zrealizowanego przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu ERASMUS+, Akcja 2: Partnerstwa strategiczne.

Warto również zasygnalizować iż współpraca sieciowa posiada wady działania sieciowego. Nie ma idealnego rozwiązania. Zatem to także posiada pewne niedoskonałości. Do najczęściej spotykanych możemy zaliczyć:

- nieporozumienia wynikające z braku bezpośredniego kontaktu,
- brak spójności w efekcie końcowym
- opóźnienie końcowych prac.

Prezentując współpracę sieciową w kształceniu dorosłych, można zatem przyjąć że kształcenia zdalne dla seniorów może stać się atrakcyjne. Do tej pory w większości programów w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku odbywały się zajęcia z technologii informatycznych i cieszyły się one dużym zainteresowaniem.

Czynniki motywujące seniorów do uczestnictwa w kształceniu zdalnym:

- wiedza na temat możliwości kształcenia zdalnego,
- posiadania umiejętności w zakresie ICT,
- posiadanie sprzętu komputerowego,

- posiadanie technicznych możliwości w zakresie dostępu do Internetu,
- potrzeba komunikacji z ludźmi,
- zapewnienie komfortu korzystania – w dowolnym czasie, miejscu,
- zapewnienie atrakcyjności kursu,
- kursy dla każdego- minimalizacja przekazu,
- brak ograniczeń w komunikacji dojazdu do miejsca zajęć,
- brak ograniczeń logistycznych – miejsca dla prowadzenia zajęć,
- brak ograniczeń przestrzennych,
- brak opłat uczestnictwa,
- rozwój i promocja kształcenia zdalnego,
- upowszechnianie edukacji zdalnej w zakresie nowych technologii²¹.

Fenomenem tego działania w odczuciu autorów, chyba rzadko spotykanym, było działanie w partnerstwie naukowo-społecznym (uczelnia wyższa – organizacje pozarządowe) w układzie międzynarodowym, co w naszym odczuciu jeszcze bardziej motywowało uczestników projektu do jego realizacji.

3.2. Działanie międzyorganizacyjne - sieciowe jako metoda działania w kształceniu na odległość

Poniżej zaprezentujemy doświadczenia współpracy sieciowej w partnerstwie naukowo-społecznym (międzynarodowym, międzypokoleniowym), jak też obserwacji i wniosków ze zrealizowanych zadań w ramach tego partnerstwa. W prezentowanym przykładzie współpracy sieciowej zakładane cele zostały osiągnięte. To przypadek w którym działanie na poszczególnych etapach realizacji projektu, odpowiadało cechom charakteryzującym współpracę międzyorganizacyjną sieciową.

Współpraca międzyorganizacyjna/sieciowa w omawianym przypadku polegała na organizacji spotkań pomiędzy parterami projektu, organizacjami z republiki Czech, Litwy, Łotwy i Polski, zarówno w wymiarze realnym u poszczególnych członków konsorcjum, jak i w

²¹E-podręcznik. Vademecum dla odbiorców kursów e-learningowych, (red.), J. Morbitzer. M. Walancik, Wydawnictwo Naukowe, Akademii WSB, Dąbrowa Górnicza 2018, s. 17.

wirtualnym z wykorzystaniem platformy Moodle. Warto już na samym początku wspomnieć iż spotkań sieciujących było zaplanowanych cztery, łącznie z spotkaniem podsumowującym. Pierwsze spotkanie odbyło się u Lidera, w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej. Kolejne w Republice Czeskiej, następnie na Litwie, Łotwie i podsumowujące w Polsce. Założono iż spotkania sieciowe te realne/fizyczne będą spełniały następujące rolę:

- integracja uczestników,
- poznanie potrzeb i zasobów/możliwości,
- podsumowanie okresu minionego,
- ustalenie harmonogramu na okres następny.

Aby rozpocząć proces budowania partnerstwa trzeba mieć pomysł, który wykazuje się innowacyjnością, zatem cecha „*innowacyjność w podejściu do problemów i wyzwań*”, występuje na początku etapu współpracy sieciowej jak i towarzyszy jej przez cały okres realizacji projektu. Można przyjąć iż proces budowania partnerstwa (tzw. konsorcjum), rozpoczyna się na etapie przygotowania założeń projektowych. To konsorcjum wspólnie składa wnioski i odpowiada za realizację projektu. Warto skorzystać z serwisu parterów, baz parterów, punktów kontaktowych, ale warto również na tym etapie skorzystać ze sprawdzonych parterów, z którymi realizowaliśmy wcześniej wspólny projekt, szczególnie jeśli ma to być partnerstwo międzynarodowe, międzypokoleniowe. Warto również skorzystać z rekomendacji. Szczególnie kiedy jej udzielają partnerzy, z którymi współpracowaliśmy, a którzy rekomendują kolejnych parterów do projektu z którymi wcześniej oni współpracowali.

Zapewne cecha *współdzielenie się umiejętnościami, technologią i infrastrukturą*, jest kolejną kluczową przy realizacji współdziałania i współpracy sieciowej. Oferta współczesnego rynku narzędzi ICT w zakresie platform e-learningowych jest bardzo duża. W systemie komercyjnym możemy zakupić wybrany model, lub skorzystać w systemie open source (darmowym) z proponowanej licencji. Platformy w system open source spełniają wymogi do realizowania kształcenia kursowego. Na świecie i w kraju dużą popularnością cieszy się Platforma e-learningowa Moodle. Aktualnie „Moodle jest udostępniany jako otwarte oprogramowanie (*open source*) zgodnie z licencją GNU GPL”²² bez opłat. Najbardziej popularne platformy e-learningowe to: Sakai, LRN, Claroline, Dokeos, Microsoft Class

²² <https://pl.wikipedia.org/wiki/Moodle> (dostęp: 20.06. 2018).

Server, Lotus Learning Space²³. W prezentowanym projekcie równomierny dostęp do infrastruktury technicznej został zapewniony przez internetową platformę Moodle. Platforma ta służy do nauczania i uczenia się. To system zarządzania treścią (CMS, Content Management System) wyspecjalizowany w e-learningu. W omawianym przypadku, własnymi umiejętnościami, dzielili się przedstawiciele parterów. W początkowym okresie dzielili się oni nimi w cotygodniowych spotkaniach poprzez Skype (komunikator internetowy)²⁴. Tak skoncentrowana sieć która powstała w grupie dobranej celowo (lidera Akademii WSB i trzech parterów) przekłada się na skuteczność działania i na szanse powodzenia realizacji projektu. Warto oczywiście na etapie planowania lub przygotowania kursów, szkolenia lub pisania projektu zakładać realne umiejętności potencjalnych użytkowników. Współcześnie nikt nie chce zaczynać od początku. Na informatyce jak na medycynie i ekonomii muszą się znać współcześnie wszyscy, bez względu na wiek, wykształcenie, takie przynajmniej panuje przekonanie. W omawiamy przypadku Partnerzy w pierwszej fazie/okresie, ale chyba najważniejszej, podjęli się próby stworzenia modułów z języka Polskiego. W trakcie jego przygotowania okazało się że przecież Polaków mieszkających na Litwie nie można uczyć Języka Polskiego, oni go doskonale znają, Meteor partnera Litwy zaproponował formułę, która została zaakceptowana i przyjęta przez środowisko, wzbogacenia języka poprzez Kurs „Wybrane zagadnienia kultury”, który przeznaczony był dla Polaków mieszkających na Litwie, którzy z racji wykonywanego zawodu lub zajmowanego stanowiska powinni posługiwać się poprawną polszczyzną. Jego celem było przybliżanie zasad poprawności językowej, podniesienie kompetencji w zakresie posługiwania się językiem ojczystym, jak również uświadomienie Polakom litewskim odstępstw językowych, spowodowanych wolniejszym rozwojem polszczyzny litewskiej. Moduł został wzbogacony o leksykalne nieporozumienia – zadania do realizacji. Innowacyjność w przygotowaniu modułu pierwszego sprowadziła się również do tego że parter z Republiki czeskiej dodatkowo przygotował kurs poświęcony kulinariom, bardzo dobrze przyjęty przez odbiorców, a ponadto zaproponował pogotowie językowe dla osób które odwiedzały platformę a miały problem ze

²³ Z. E. Zieliński, *Przegląd narzędzi informatycznych wspomagających tworzenie kursów (e-learning)*, Wyższa Szkoła Handlowa im. Bolesława, Markowskiego w Kielcach, Zeszyty naukowe 8, T. 2, Świętokrzyskie Centrum Edukacji na Odległość, Kielce 2008, s. 45- 54.

²⁴ Komunikator internetowy (ang. *Instant Messenger*, od tego skrót *IM*) – program komputerowy pozwalający na przesyłanie natychmiastowych komunikatów (komunikacja natychmiastowa – ang. *Instant Messaging*) pomiędzy dwoma lub większą liczbą komputerów, poprzez sieć komputerową, zazwyczaj Internet (dlatego komunikatory *internetowe*). Od poczty elektronicznej różni się tym, że oprócz samej wiadomości, przesyłane są także informacje o obecności użytkowników, co zwiększa znacznie szansę na prowadzenie bezpośredniej konwersacji. (dostęp 10.06. 2018)

zrozumieniem języka. Z powyższych rozważań wynika, że także ważny jest pierwszy okres współpracy sieciowej.

Oczywiście kolejnym osiągnięciem działania sieciowego było to, iż partnerzy zauważyli, że nie są sami. Pierwsze spotkanie sieciujące odbyło się w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej i zobrazowało, że wszyscy się doskonale znają. To dzięki spotkaniom wirtualnym, sieciowym prowadzonym przez koordynatora projektu Panią Romualdę Rojowską. Zbudowane relacje, wzajemne poznanie w zakresie kompetencji, pozwoliło na to, że na spotkaniu wykorzystano w lepszym stopniu umiejętności członków w zakresie kadrowym, finansowym, na szybki przepływ informacji pomiędzy liderem, a parterami.

Warto dodać iż współpraca sieciowa charakteryzowała się równomiernym i jednakowym prawie że linearnym podziałem zadań. Zgłaszane innowacje w ramach modułów były inspirowane przez poszczególnych członków modułów. Takie podejście to nie tylko równomierność w podziale zadaniami, ale ograniczenie ryzyka w zakresie terminowości realizacji zadań.

Cecha wspólnej korzyści odnosiła się w głównej mierze do przygotowania Polaków mieszkających poza granicami kraju, ale także w małych społecznościach do życia w społeczeństwie przyszłości, w którym posługiwanie się nowoczesnymi technologiami, sprawna komunikacja z wykorzystaniem środków technicznych i umiejętność porozumienia się bez względu na wiek, podziały historyczne, kulturowe będą tak konieczne jak dziś jest konieczna umiejętność czytania i pisania. Jest to nowe wyzwanie cywilizacyjne dla edukacji i musimy mu sprostać. Podstawą korzyścią dla uczestników w Programie ERASMUS+, Akcja 2: Partnerstwa strategiczne, jest realizacja podstawowej misji: *edukacji przez całe życie*. Program „Uczenie się przez całe życie” (ang. *Lifelong Learning Programme, LLP*) – to program edukacyjny, który zakłada, iż edukacja przez całe życie oznacza wszelkie działania związane z uczeniem się przez całe życie, zmierzające do poprawy poziomu wiedzy, umiejętności i kompetencji, w perspektywie osobistej, obywatelskiej, społecznej, i związanej z zatrudnianiem²⁵. Na wspólną korzyść wpływają takie cechy jak:

- zapewnienie komfortu korzystania – w dowolnym czasie, miejscu,
- zapewnienie atrakcyjności kursu,
- kursy dla każdego- minimalizacja przekazu,
- brak ograniczeń w komunikacji dojazdu do miejsca zajęć,
- brak ograniczeń logistycznych – miejsca dla prowadzenia zajęć,

²⁵Marking, *a European Area of Lifelong Learning a Reality*, Komunikat Komisji Europejskiej z dnia 21 listopada 2011 r. COM (201) 678.

- brak ograniczeń przestrzennych,
- brak opłat uczestnictwa.

Możliwość korzystania z kształcenia bez względu na odległość to wyjątkowy komfort zarówno dla uczestników jak i prowadzących szkolenie. To komfort związany z dowolnym czasem zajęć, jak i miejscem ich prowadzenia, bez ponoszenia dodatków kosztów związanych z dojazdem, jak i czasem na dojazd poświęcony. Ta forma to korzyść w zakresie komunikacji bez ograniczeń. Cecha to odnosi się do minimalizacji ponoszonych kosztów. W ogólnym ujęciu można ująć iż mamy do czynienia z brakiem opłat uczestnictwa w ramach realizowanego projektu.

Zakończenie

Telewizja, gazety, media społecznościowe przekonują o kryzysie edukacji w Polsce, o problemach polskiej szkoły. W obliczu tej sytuacji zuchwale rozwija się idea uczenia się przez całe życie, uczenia się po zakończeniu wszelkich szkół i instytucji edukacyjnych. Już pokolenie 30, 40 i 50 latków wie, że o sukcesie zawodowym, ale i osobistym, decyduje własny rozwój, pozyskiwanie nowej wiedzy, doskonalenie nowych kompetencji, wykorzystanie wszelkich szans by być atrakcyjnym na rynku pracy i „na bieżąco” z nowinkami technologicznymi, które są modne wśród znajomych i rodziny. Rzeczywistość wirtualna na dobre zagościła więc w życiu współczesnych ludzi.

Kształcenie na odległość ma sporo zalet związanych ze standaryzacją wiedzy, redukcjami kosztów kształcenia, możliwościami samodzielnego uzupełniania wiedzy oraz możliwościami jednoczesnego uczenia się wielu uczestników kursów. Dla seniorów forma uczenia zdalnego oznacza brak konieczności przemieszczania się, dostosowanie tempa i zakresu nauki do indywidualnych możliwości, okazja do poznawania ludzi i kultury na całym świecie.

Zaprezentowana metodyka to opracowanie pisemne (elektroniczne) zawierające zbiór doświadczeń ze współpracy międzyorganizacyjnej, sieciowej w partnerstwie naukowo-społecznym (międzynarodowym, międzypokoleniowym i międzynarodowym), jak też obserwacji i wniosków ze zrealizowanych zadań. W oparciu o te informacje – przedstawiciele Akademii WSB i partnerów, w tym członkowie zespołów projektowych, wyrazili swoje opinie, wskazania. Na tej podstawie przez Autorów przygotowane zostało opracowanie tematyczne pt. „Innowacyjna metoda nauczania pozaformalnego osób dorosłych”. Opracowanie omawia różne aspekty włączenia kształcenia e-learningowego w system kształcenia pozaformalnego tj. opis założeń i warunków brzegowych wdrożenia kształcenia pozaformalnego e-learningowego w partnerstwie naukowo-spoecznym, procedury, wymogi sprzętowe i wymogi w zakresie kompetencji cyfrowych użytkowników, schematy postępowania, rekomendacje i dobre praktyki. W opracowaniu zostały zawarte też informacje dotyczące innowacji produktowych tj. oferty edukacyjnej, oraz innowacje procesowe tj. sama w sobie innowacyjna metodyka nauczania osób dorosłych w partnerstwie naukowo-społecznym (uczelnia wyższa – organizacje pozarządowe), z uwzględnieniem specyfiki działalności i celów statutowych Partnerów takiej współpracy, z wykorzystaniem możliwości jakie w tym zakresie stwarza platforma e- learningowa. Metodyka została wydana w formie elektronicznej, opublikowana na platformie i rozpowszechniana drogą mailową.

"E-learning to zmiana filozofii kształcenia- zorientowana na ucznia i oparta na stałym dostępie do wiedzy"²⁶. Obecnie w młodym społeczeństwie, masowo przywiązanym do komputerów, znaczenie zdalnej edukacji raczej nie osłabnie. Seniorzy będą uczyli się coraz śmielej, dbali o przyrost wiedzy ale także zmieniali swoje postawy i sposób myślenia. Dobrze by twórcy współczesnego systemu edukacji dorosłych dążyli do powiązania go z praktyką życia uczestników kursu i realnymi ich potrzebami. Można przewidywać, że na rynku będą pojawiać się nowe rozwiązania, nowe, nieograniczone możliwości edukacji w systemie *long life learning*. Nowoczesne platformy i narzędzia do ich obsługi będą zmierzać do optymalizacji rachunków ekonomicznych i ekonomizacji wszelkich procesów życia. Oby tylko w centrum troski zawsze pozostawał człowiek – jego dobro i wszechstronny rozwój.

²⁶ J. J. Czarkowski, E-Learning dla dorosłych... s. 85.

Bibliografia

Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2004.

Boczukowa B., *Jak kształcić dorosłych, refleksje andragoga*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.

Ciesielski M., (red.), *Logistyka w biznesie*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.

Czarkowski J.J., *E-Learning dla dorosłych*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012.

Hejnicka – Bezwińska T., *Pedagogika ogólna*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Moodle> (dostęp: 20.06. 2018).

Meger Z., *Zmieniająca się rola nauczyciela w warunkach przeobrażeń technologicznych* [w:], G. Durka, E. Murawska (red.), *Być nauczycielem – opiekunem – wychowawcą. Między teorią a praktyką*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.

Morbiter J., Walancik M., *E-podręcznik. Vademecum dla odbiorców kursów e learningowych*, Wydawnictwo Naukowe, Akademii WSB, Dąbrowa Górnicza 2018.

Nowacki R., Adamska M., (red.), *Podejście innowacyjne w zarządzaniu przedsiębiorstwem.*, Difin, Warszawa 2010.

Paluchowski J., (red.), *Internet a psychologia*, PWN, Warszawa 2009.

Plebańska M., *E-learning. Tajniki edukacji na odległość*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011.

Okoń W., *Treść, proces, metody wychowania*, [w:] *Pedagogika*, (red.) B. Suchodolski, PWN, Warszawa, 1985.

Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003.

Zaczyński W., *Teoria wielostronnego kształcenia jako paradygmat współczesnej dydaktyki*, *Kwartalnik Pedagogiczny* 2 (1984).

Zieliński Z. E., *Przegląd narzędzi informatycznych wspomagających tworzenie kursów (e-learning)*, Wyższa Szkoła Handlowa im. Bolesława, Markowskiego w Kielcach, Zeszyty naukowe 8, T. 2, Świętokrzyskie Centrum Edukacji na Odległość, Kielce 2008.